

National
Association of
Regulatory
Utility
Commissioners

USAID
NGA POPULLI AMERIKAN
OD AMERIČKOG NARODA

KARAKTERISTIKAT KRYESORE TË INSTITUCIONEVE RREGULLATORE TË ENERGJISË

**Trajnimi i NARUC/ERRA mbi Rregullimin e
Sektorit të Energjisë dhe Përpilimin e Tarifave**

Prof. Vidmantas JANKAUSKAS

Prishtinë, UNMIK/Kosovo,

5-8 nëntor 2007

Plani i prezantimit

www.ERRAnet.org

- Kushtet kryesore për rregullatorët
- Shfaqja dhe zhvillimi i rregullatorëve energjetikë në shtetet e BE-së
- Kushtet për rregullatorët sipas Direktivave Evropiane për Energji Elektrike dhe Gas
- Zhvillimi i mëtejshëm i agjencive rregullative në BE

Kushtet Kryesore për Rregullatorët

Kushtet kryesore për rregullatorët e rinj

Anet.org

- Pavarësia
- Transparenca
- Përgjegjësia
 - **apo më ndryshe, rregulla e tri A**
- Autonomia
- Autoriteti
- Përgjegjësia (eng. Accountability)

Çka është pavarësia?

www.ERRAnet.org

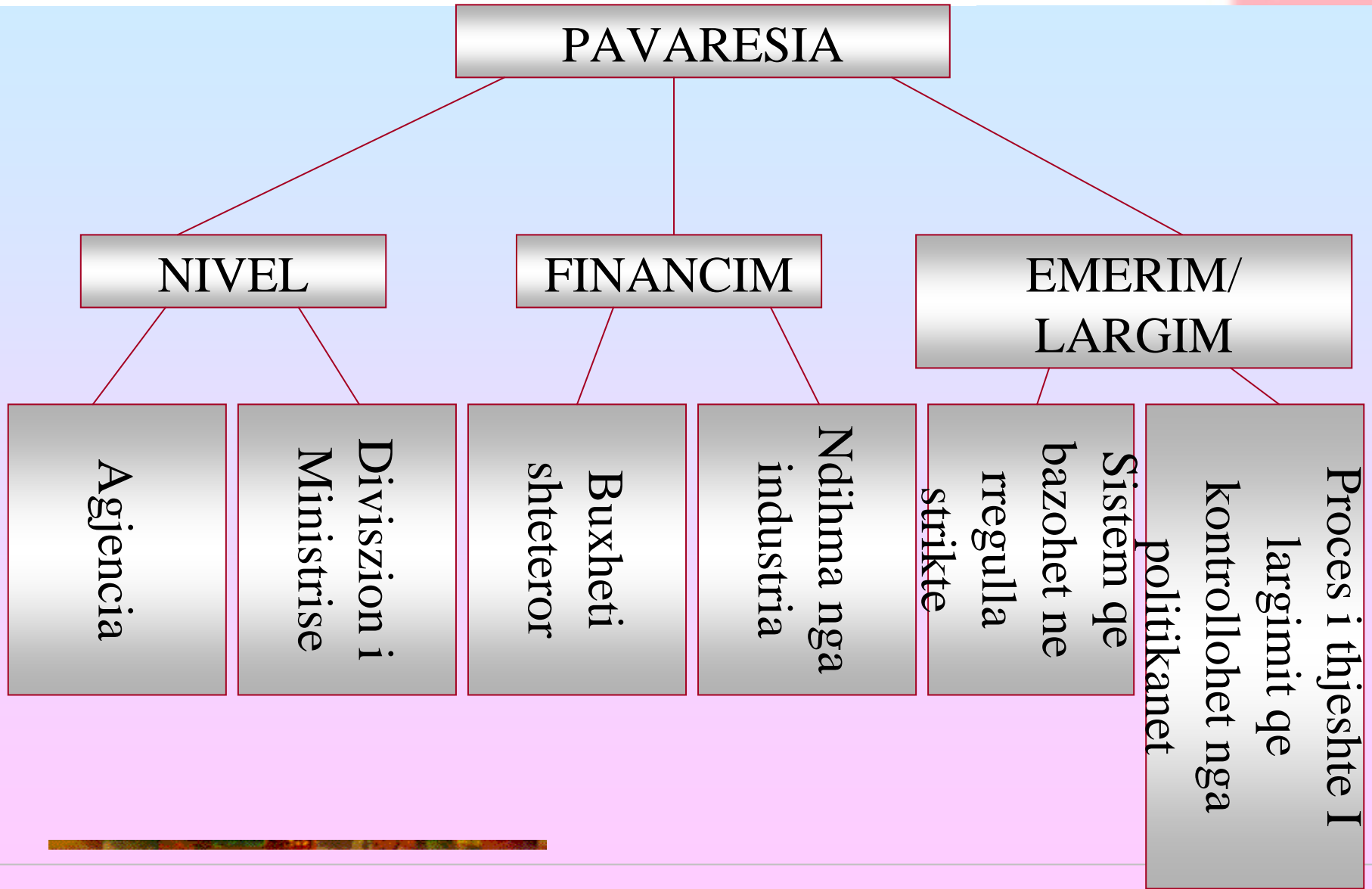
- Jashtë strukturave ministrore
- Nuk kërkon miratim për
 - *Ndryshim të tarifave*
 - *Dhënie të licencave*
 - *Zgjidhje të mosmarrëveshjeve*
- Ndarje e qartë e roleve

- Të sigurojë se Qeveria do të veprojë me përkushtim ndaj konsumatorëve dhe investuesve
- Politikanët e kanë të vështirë t'i rezistojnë joshjes për t'i zbritur tarifrat
- Rregullatorët e pavarur mund të përkushtohen asisoj që të fitojnë besimin e investuesve, ngase ata mbrohen më mirë nga presionet politike

Rregullatorët e pavarur janë të mirë për politikanët

www.ERRAnet.org

- Bartja e fajit për vendime që nuk janë të preferuara nga popullata
- Lirimi nga detyrat e ndërlikuara teknikisht dhe të mërzitshme, të cilat sidoqoftë nuk janë joshëse për publikun
- Implementimi i politikave të BE-së
- Ofrohet mundësia për të demonstruar një përkushtim kredibil

- Emërimi i Komesarëve
 - *Kushtet e lëkundshme*
 - *Kritere të cilësisë*
 - *Kush bën emërimin*
- Përjashtim nga shërbimi civil?
Normat qeveritare të pagave
- Financimi i agjencisë/Komisioni
 - *Pagesat për licenca*
 - *Miratimi i buxhetit*
- Largimi nga vendi i punës – vetë me shkak

- Asnjë agjenci qeveritare nuk është vërtetë e pavarur:
 - drejtimet politike të përgjithsme
 - ankesa (apeli)
 - buxheti
- Të zaptuar nga politikanët, industria dhe grupet tjera të interesit.

Është tejet e vështirë të bëhet rregullim i pavarur kur

www.ERRAnet.org

- Korniza ligjore është e pazhvilluar
- Politikat mbi konkurrencën nuk ekzistojnë
- Presionet politike dominojnë mbi faktorët ekonomikë dhe afaristë
- Ekziston ndarje e vogël e pushteteve politike, apo kjo ndarje nuk ekziston fare

Përgjegjësia apo kush rregullon rregullatorin

- Vendimet merren pas diskutimeve të hapura
- Të gjitha palët janë të përfshira
- Vendimet dhe metodologjitë justifikohen nga rregullatori
- Në përgjithësi ka 'rregulla të qarta të lojës'

Karakteristikat e përgjegjësisë

t.org

- Pjesëmarrja publike dhe transparencia
- Raportet vjetore dhe auditi
- Ankesa ndaj vendimeve vetëm në gjykatë
- Shqyrtimi i buxhetit
- Kodi i etikës
- Largimi nga pozita – vetëm me shkak

- Rregullatorët shpesh vëhen në dyshim – veçanërisht në ekonomitë tranzitore
- Shpesh veprimi i parë i rregullatorëve ka të bëjë me rritjen e çmimeve për të mbuluar koston
- Rregullatorët duhet të bindin publikun se rritjet shfaqen krahas eliminimit të subvencionimit dhe ndër-subvencionimit
- Të gjitha proceset duhet të jenë tejet transparente:
 - *Metodologjitë të diskutohen gjatë dhe haptas*
 - *Vendimet të merren vetëm pasi të jenë konsultuar të gjitha palët e përfshira*
 - *Takimet të jenë të hapura për publikun, etj.*

Rolet e zakonshme të rregullatorëve

- Lëshimi, suspendimi, ndërrimi dhe revokimi i licencave
- Monitorimi i pajtueshmërisë me kërkesat e licencës
- Aprovimi i metodologjive të përcaktimit të çmimit dhe përcaktimi i çmimeve
- Zgjidhja e kontesteve mes akterëve të tregut
- Dhënia e dënimeve për shkak të mospajtueshmërisë, etj.

Çfarë i mbetet ministrisë?

- Planifikimi dhe politikat e sektorit, përfshirë ristrukturimin
- Privatizimi
- Zhvillimi i një kornize ligjore
- Miratimi i investimeve të rëndësishme për sigurinë e shtetit
- Përkrahja e R&D

Shfaqja dhe zhvillimi i rregullatorëve të energjisë në shtetet e BE-së

Zhvillimi i institucioneve të rregullatorëve të energjisë në shtetet e BE-së

- Agjencitë e para rregullative janë themeluar në Britani të Madhe në fund të viteve të 80-a
- Kanë qenë të ndërlidhura me privatizimin dhe liberalizimin e sektorëve të gasit dhe energjisë elektrike
- Qasja e britanikëve ka qenë që të themelohet një agjenci në vend të komisionit (nga përvoja e SHBA-ve)
- Agjencitë apo komisionet janë themeluar në të gjitha shtetet e BE-së gjatë fundit të 90-ave dhe fillimit të milenuimit të ri (Gjermania paraqet përjashtim)
- Direktivat e BE-së për Energji Elektrike dhe Gas (2003) kërkojnë krijimin e një agjencioni të pavarur për rregullimin e sektorit të energjisë

Autoritetet rregullative sipas Direktivës 2003/54/EC, duhet që së paku të

- Miratojnë apo korigjojnë së paku metodologjitë që shfrytëzohen për të përcaktuar kushtet për lidhje dhe qasje në rrjetet kombëtare
- Rregullojnë, në mënyrë të ngjashme, sigurimin e shërbimeve të baraspeshuara
- Kërkojnë nga TSO apo DSO të modifikojë kushtet apo termet, tarifat, rregullat, mekanizmat apo metodologjitë për lidhje dhe qasje në rrjet apo për shërbime të baraspeshuara
- Të veprojnë si arbitra, me efekt zbatues, në ankesat ndaj TSO apo DSO lidhur me çështjet e paracaktuara

Direktiva përcakton aktivitetet e veçanta, sipas të cilave autoritetet rregullatore

Anet.org

duhet të monitorojnë

- Rregullat mbi menaxhimin dhe alokimin e kapacitetit ndërkonektues
- Mekanizmat për t'iu qasur mbingarkesës në rrjetet kombëtare
- Kohën që operatorëve të rrjetit u duhet për të kryer lidhjet dhe riparimet
- Publikimin e informatave të rrjetit
- Shturjen efektive të llogarive, për tu siguruar se nuk ka ndër-subvencionim,
- Etj.

Rregullatorët e energjisë në BE – pavarësia

- Shumica janë agjenci juridikisht të pavarura të cilat udhëhiqen nga një komision apo drejtor
- Disa nga rregullatorët janë vartës të ministrive të caktuara (Estonia, Finlanda, Gjermania, Greqia, Hungaria) apo kompanive të konkurrencës (Holanda)
- Vetëm në një numër të vogël shtetesh (Franca, Greqia, Spanja, Sllovenia) ministritë mund të miratojnë apo refuzojnë vendimet e rregullatorit
- Shumica e rregullatorëve nuk financohen nga buxheti shtetëror (përveç Gjermanisë, Francës, Finlandës, Danimarkës dhe shumicës së shteteve të reja anëtare)

Rregullatorët e energjisë në BE – emërimi/largimi

www.ERRAnet.org

- Rregullatorët emërohen nga Parlamenti, Qeveria, Presidenti, Kryeministri, ndonjëherë nga ministrat (Estonia, Finlanda, Britania e Madhe, Irlanda, Holanda)
- Zakonisht ka kriteret të caktuara
- Mandatet zgjasin 5-6 vjet (në Itali – 7 vjet), me mundësi të riemërimit (përveç në Itali dhe Francë)
- Largimi bëhet zakonisht vetëm me shkak (kushtet e përcaktuara me ligj)
- Por në disa vende edhe ministrat gjegjësisht mund të largojnë rregullatorin (Finlandë, Estoni, Britani e Madhe, Hollandë)

Rregullatorët e Energjisë në BE – autorizimet e tyre

- Pothuajse të gjithë rregullatorët janë të autorizuar që të përcaktojnë tarifat e rrjetit (përveç në Francë, Greqi, Hungari, Spanjë dhe Slloveni)
- Më pak se gjysma e rregullatorëve kanë pushtet që të miratojnë legjislacion sekondar në fushën e tarifave
- Pothuajse të gjithë rregullatorët kanë autoritet mbi balancimin, shërbimet përcjellëse dhe përcaktimin e çmimeve për lidhje
- Vetëm rreth gjysma e rregullatorëve lëshojnë licenca, modifikojnë kushtet dhe imponojnë gjoba

Sfondet e ndryshme historike

- Në disa shtete (Irlandë, BM, Francë, Itali, Greqi, shtetet e reja anëtare) ekziston një histori e gjatë e monopoleve në pronë të shtetit
- Për të realizuar një liberalizim kredibil në këtë shtete, kërkohen rregullatorë me mandat të gjerë
- Shtetet nordike, Gjermania, Holanda kanë një sfond të ndryshëm me një industri me strukturë më të decentralizuar, me më pak pronësi shtetërore dhe me traditë të vetërregullimit
- Qasja ndaj rregullimit të tregut në këto vende është më pak ambicioze, duke përforcuar institucionet ekzistuese të cilat gradualisht modifikohen për tu përballë me situatën e ndryshueshme

Shembulli 1: Autoriteti rregullativ për Energji Elektrike dhe Gas në Itali

www.ERRAnet.org

- Është themeluar sipas ligjit nr. 481 më 14 nëntor të vitit 1995
- Është plotësisht operative që nga 23 prilli 1997
- Entitet i pavarur me tre komisarë
- Përcakton organizimin e vet dhe procedurat për vendimmarrje
- Vetëfinancohet nga kontributet nga kompanitë dhe entitetet e rregulluara
- Anëtare e Këshillit Evropian të Rregullatorëve të Energjisë që nga 7 marsi i vitit 2000

Shembulli 1: Përgjegjësitë e RAEG

www.ERRAnet.org

- Caktimi i tarifave (niveli dhe çmimi maksimal) dhe monitorimi i çmimit
- Cilësia e shërbimeve (kërkesat minimale dhe sanksionet)
- Direktivat mbi shthurjen e aktiviteteve
- Këshilla mbi strukturën e tregut dhe promovimin e konkurrencës
- Mbikëqyrja e shërbimeve të furnizimit të energjisë elektrike dhe gasit dhe kontratave gjegjëse
- Zgjidhja e mosmarrëveshjeve dhe ankesave

Shembulli 2: Organi rregullator në Greqi

net.org

- Ka pushtet shumë të limituar
- Ministri i Zhvillimit cakton tarifatat e rrjetit
- Ministri cakton pagat e rregullatorëve dhe stafit të tyre
- RAE nuk ka kurrfarë roli në zgjidhjen e kontesteve ndër-kufitare
- Shkurt, i mungon fuqia e një organi autonom
- Greqia ka mbetur prapa në implementimin e Direktivave të BE-së
- Trendi është negativ: është miratuar në vitin 2004 ligji që ndërprente mandatin e rregullatorëve (Profesori Capros dhe kolegët e tij janë larguar nga zyra)
- Burimi: raporti mbi standardizimin rregullativ për palët nënshkruese të Memorandumit të Athinës

Vështirësitë në sigurimin e

y.ERRAnet.org

pavarësisë

- Politikanët nuk janë gjithmonë të kënaqur me faktin që rregullatorët marrin vendime të pavarura dhe u cenojnë atyre pushtetin
- Pavarësia e rregullatorëve kohëve të fundit është kufizuar përmes ndryshimeve legislative në Sllovaki, Poloni, Slloveni.
- Ekzistojnë shembuj të shumtë kur politikanë bënin presion ndaj rregullatorit për të marrë ndonjë vendim tjetër apo për të ndryshuar një vendim të marrë.
- Shumë shembuj kur rregullatorët janë ndërruar para përfundimit të mandatit (Hungari, Rumani, Sllovaki, Slloveni)

Zhvillimi i mëtejshëm i agjencive rregullative në BE

KE më 10 01 2007 ka identifikuar mangësitë vijuese

- Çmimet e rregulluara që nuk lejojnë hyrjen në treg të akterëve të rinj
- Shthurje jo të mjaftueshme të operatorëve të sistemit të transmisionit dhe shpërndarjes, gjë që nuk mund të garantojë pavarësinë e tyre
- Qasje diskriminuese e palëve të treta në rrjet, në veçanti sa i përket qasjes preferenciale që i lejohet palëve me kontrata më të gjata nga e kaluara
- Kompetencat e pamjaftueshme të rregullatorëve

KE ka tendencë që të ndër marrë veprime për të adresuar çështjet e mbetura në fushat vijuese

- Sigurimi i qasjes pa diskriminim për rrjetet mirë të zhvilluara
- Përmirësimi i rregullimit të qasjes në rrjete në nivele kombëtare dhe të BE-së
- Zvogëlimi i fushëveprimit të konkurrencës jolojale
- Sigurimi i një kornize të qartë për investime
- Zgjidhja e çështjeve që kanë të bëjnë me ekonomitë familjare dhe konsumatorët më të vegjël afaristë

Ngritja e nivelit të bashkëpunimit të rregullatorëve kombëtarë

- Themelimi i Agjencionit Evropian për bashkëpunim të rregullatorëve të energjisë (ACER)
- Detyrat kryesore të agjencisë
 - *Sigurimi i një kornize për bashkëpunim mes rregullatorëve shtetërorë*
 - *Mbikëqyrja e bashkëpunimit mes operatorëve të sistemeve të transmisionit*
 - *Autorizime për vendime individuale që kanë të bëjnë me përjashtimin e kërkesave lidhur me asetet infrastrukturore me interes për Evropën*
 - *Rol të përgjithshëm këshillëdhënës vis-à-vis Komisionit, për sa i përket çështjeve lidhur me rregullimin e tregut*

Komisioni propozon të fuziqohen autorizimet e rregullatorëve kombëtarë të tregut në

- monitorimin e pajtueshmërisë së operatorëve të sistemit të transmisionit dhe shpërndarjes me rregullat e palëve të treta, obligimet mbi shthurjen, mekanizmat balancues, menaxhimin e tejngarkesës dhe ndërkoneksionit;
- rishqyrtimin e planeve investuese të operatorëve të sistemit të transmisionit, dhe sigurimi i vlerësimit mbi nivelin e konsistencës së planeve të investimit të operatorit të sistemit me planin zhvillimor 10-vjeçar në raportin vjetor;
- monitorimi i sigurisë dhe qëndrueshmërisë së rrjetit, dhe revizioni i rregullave mbi sigurinë dhe qëndrueshmërinë e rrjetit;

Komisioni propozon të fuziqohen autorizimet e rregullatorëve kombëtarë të tregut në (vazhdim)

- monitorimin e obligimeve mbi transparencën;
- monitorimin e nivelit të hapjes dhe konkurrencës së tregut, dhe promovimi i konkurrencës efektive, në bashkëpunim me autoritetet e konkurrencës, dhe
- sigurimin se masat për mbrojtjen e konsumatorit janë efektive.

Komisioni konsideron që rregullatorët duhet të jenë të pavarur

- Legjislacioni aktual kërkon nga autoritetet rregullative që të jenë plotësisht të pavarur nga intereset e industrisë së gasit dhe rrymës, megjithatë kjo nuk garanton pavarësi nga intereset afatshkurtra politike
- Propozohet që autoriteti rregullativ të jetë juridikisht i dalluar dhe funksionalisht i pavarur nga entitetet tjera publike e private, dhe që stafi dhe të gjithë pjesëtarët e organeve të veta vendimmarrëse të veprojnë në pavarësi nga intereset e tregut dhe të mos pranojnë udhëzime nga qeveria apo entitete tjera publike apo private
- Propozohet që autoritetet rregullative të kenë personalitet ligjor, autonomi buxhetore, resurse të duhura njerëzore dhe financiare dhe menaxhment të pavarur

Ju falemnderit për vëmendje.

